

Povezanost roditeljskog doživljaja kompetentnosti s dječjim socio-emocionalnim poteškoćama

Bakota, Barbara

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:215711>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-13**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

Barbara Bakota

**POVEZANOST RODITELJSKOG DOŽIVLJAJA
KOMPETENTNOSTI S DJEČJIM SOCIO-EMOCIONALNIM
POTEŠKOĆAMA**

Diplomski rad

Zagreb, rujan, 2021.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

Barbara Bakota

**POVEZANOST RODITELJSKOG DOŽIVLJAJA
KOMPETENTNOSTI S DJEČJIM SOCIO-EMOCIONALNIM
POTEŠKOĆAMA**

Diplomski rad

MENTOR: doc. dr. sc. Diana Olčar

KOMENTOR: doc. dr. sc. Ivana Rončević

Zagreb, rujan, 2021.

Sažetak

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati povezanost roditeljskog doživljaja kompetentnosti s dječjim socioemocionalnim poteškoćama. Istraživanje je provedeno tijekom svibnja i lipnja 2021. godine. Za potrebe istraživanja upotrijebljen je online upitnik na uzorku od 260 roditelja iz područja cijele Hrvatske. U ispitanom su uzorku roditelji koji imaju barem jedno dijete predškolske dobi. Upitnik se sastojao od sociodemografskih podataka, Skale samoprocjene kompetentnosti roditelja (The Parenting Sense of Competence Scale, PSOC) (Gibaud-Walston i Wandersman, 1978) i Upitnika snaga i poteškoća djeteta (The Strengths and Difficulties Questionnaire, SDQ) (Goodman, 1997). Rezultati ovog istraživanja pokazali su povezanost roditeljskog osjećaja kompetentnosti s dječjim socioemocionalnim poteškoćama. Pokazalo se da je veća roditeljska učinkovitost negativno povezana sa socioemocionalnim poteškoćama djece. Veće je nezadovoljstvo roditeljstvom pozitivno povezano sa socioemocionalnim poteškoćama djece. Također, utvrđena je povezanost roditeljskog osjećaja kompetentnosti s prosocijalnim ponašanjem kod djece. Nasuprot tome, utvrđeno je da ne postoji povezanost između sociodemografskih karakteristika roditelja i roditeljskog osjećaja kompetentnosti.

Ključne riječi: socioemocionalne poteškoće, prosocijalno ponašanje, predškolska djeca, kompetentno roditeljstvo

Summary

The aim of this thesis was to examine the relationship between parental sense of competence with children's socioemotional difficulties. The research was conducted during May and June 2021 using an online questionnaire on a sample of 260 parents from all over Croatia. Parents with at least one preschool child participated in this research. The questionnaire consisted of sociodemographic data, The Parenting Sense of Competence Scale (PSOC) (Gibaud-Walston and Wandersman, 1978) and The Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ) (Goodman, 1997). The results of this research showed an association between parental sense of competence with children's socioemotional difficulties. Greater parental efficacy is negatively associated with children's socioemotional difficulties. On other hand, greater dissatisfaction with parenthood is positively associated with children's socioemotional difficulties. The association of parental sense of competence with prosocial behavior in children was also found. In contrast, it was found that there is no correlation between the sociodemographic characteristics of parents and the parental sense of competence.

Keywords: socioemotional difficulties, prosocial behavior, preschool children, competent parenting

Sadržaj

1. UVOD	1
1.1. <i>Roditeljstvo</i>	1
1.1.1. <i>Doživljaj roditeljstva</i>	2
1.2. <i>Kompetentno roditeljstvo</i>	3
1.2.1. <i>Definiranje kompetencija</i>	3
1.2.2. <i>Kompetentan roditelj</i>	4
1.2.3. <i>Roditeljska učinkovitost</i>	6
1.2.4. <i>Zadovoljstvo roditeljstvom</i>	6
1.3. <i>Socioemocionalni razvoj</i>	7
1.3.3. <i>Emocionalni razvoj</i>	7
1.3.4. <i>Socijalni razvoj</i>	8
1.3.5. <i>Socioemocionalna kompetencija</i>	9
1.3.6. <i>Razvoj prosocijalnog ponašanja</i>	9
1.4. <i>Socioemocionalne poteškoće</i>	10
1.4.3. <i>Emocionalne poteškoće</i>	12
1.4.4. <i>Problemi u ponašanju</i>	12
2. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	14
2.2. <i>Cilj istraživanja</i>	14
2.3. <i>Problemi i hipoteze istraživanja</i>	14
2.4. <i>Ispitanici</i>	15
2.5. <i>Postupak</i>	15
2.6. <i>Mjerni instrumenti</i>	15
3. REZULTATI	17
4. RASPRAVA	22
4.1. <i>Povezanost roditeljskog osjećaja kompetentnosti s dječjim socioemocionalnim poteškoćama</i> 22	
4.2. <i>Povezanost roditeljskog osjećaja kompetentnosti sa prosocijalnim ponašanjem kod djece</i> .	23
4.3. <i>Povezanost roditeljskog osjećaja kompetentnosti sa sociodemografskim karakteristikama roditelja</i>	24
ZAKLJUČAK	26
LITERATURA	27
PRILOZI	31
<i>Popis tablica</i>	31

1. UVOD

1.1. Roditeljstvo

Roditeljstvo je kompleksan pojam o kojem je mnogo toga napisano, no i danas je neiscrpna tema. Često se ne može jednoznačno definirati zbog toga što se sastoji od raznih zadataka, uloga, pravila, komunikacija i međuljudskih odnosa koje odrasli ostvaruju u kontaktu sa svojim djetetom. Roditelji, osim što omogućavaju zadovoljavanje dječjih osnovnih fizioloških potreba, isto tako i vode djecu kroz njihov kognitivni, fizički, socijalni i emocionalni razvoj (Arendell, 1997; prema Klarin, 2006).

Čudina-Obradović i Obradović (2003) navode da pojam roditeljstvo uključuje iduće pojmove:

- a) doživljaj roditeljstva – uključuje prihvaćanje uloge roditelja, definiranje odgojnih ciljeva te doživljaj vlastite vrijednosti zbog ulaganja napora, emocionalne povezanosti i djetetova uspjeha
- b) roditeljska briga – podrazumijeva rađanje djece i brigu za njihov razvoj i održanje
- c) aktivnosti i postupci roditelja – podrazumijeva one radnje koje roditelji poduzimaju kako bi ispunili svoje roditeljske ciljeve i ulogu
- d) odgojni stil roditelja – odnosno emocionalno ozračje unutar kojeg se događaju međudjelovanja roditelja i djeteta

Nadalje, Ljubetić (2007) navodi da je roditeljstvo proces koji u svom razvoju prolazi različite faze. Prva je faza rođenje djeteta, te je ona najzahtjevnija zbog novonastale situacije kao i nove uloge u kojoj su se roditelji našli. Tu fazu karakterizira veliki stres, česti konflikti, mnoga odricanja te potreba za prilagođavanjem i kompromisom oba partnera. Promjene se ne događaju samo oko njih, već i u njima samima. Odnosno, mijenja se slika o sebi kao o djetetu svojih roditelja, te se zamjenjuje slikom sebe kao roditelja. Drugu fazu označava djetetovo odrastanje. To je vrijeme kada roditelji ponovno imaju priliku posvetiti se sebi, svom partneru kao i svojoj profesionalnoj karijeri. Roditelji se u ovoj fazi uče toleranciji i dosljednosti u svojim odgojnim postupcima, te na djecu počinju gledati kao na sve više samostalne osobe koje imaju svoje vlastite interese i ciljeve. Treću fazu obilježava prihvaćanje svog djeteta kao potpuno nezavisne i odrasle osobe koja može samostalno donositi odluke, te koja je sposobna učiti iz

vlastitih grešaka. U tom razdoblju djetetova sazrijevanja roditeljima je najvažnije pronaći ravnotežu i znati kada djetetu ponuditi pomoć, a kada ga pustiti da samo donosi odluke i spoznaje. Za roditelje je važno pronaći ravnotežu kako ih djeca ne bi doživjela kao kontrolirajuće roditelje. Posljednju fazu označava odlazak djeteta iz obiteljskog doma. To je vrijeme kada roditelji uče kako ponovo izgraditi svoj brak, te kako prihvatiti novu životnu ulogu, a to je uloga bake ili djeda. Isto tako, uče kako postavljati i ostvarivati vlastite životne ciljeve u tim novim okolnostima.

Ljubetić (2007) također ističe da je roditeljstvo smješteno u određenom vremenu i prostoru, te je pod utjecajem povijesnih događanja, demografskih promjena, kulturnih normi i vrijednosti, obiteljskog razvoja, kao i promjena u socijalnoj organizaciji i strukturi. Dakle, roditeljstvo predstavlja mnogo više od isključive individualne aktivnosti koju formiraju samo osobne karakteristike, iskustvo i vrijednosti. Kako dolazi do promjena u društvenoj zajednici tako se mijenjaju i zadaci roditeljstva, a time se mijenja i definicija roditeljstva. Razne promjene u društvu utjecale su na obiteljsku strukturu, uloge roditelja, roditeljske odgojne stilove i percepciju djece. Unatoč svim tim promjenama, ono što ostaje nepromjenljivo je roditeljska želja da se na najbolji mogući način odgovori djetetovim potrebama, osobnim i društvenim očekivanjima te da se pomogne djetetu da izraste u odgovornu i kompetentnu osobu (Ljubetić, 2012).

1.1.1. Doživljaj roditeljstva

Doživljaj roditeljstva obuhvaća mnoštvo povoljnih i nepovoljnih roditeljskih doživljaja djeteta, sebe u ulozi roditelja, odnosa između sebe i djeteta, kao i djetetovih razvojnih postignuća (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Drugim riječima, predstavlja subjektivnu procjenu vlastite uspješnosti u ispunjavanju norme roditeljstva koje je nametnulo društvo. Nadalje, spomenuti autori ističu da roditelji često osjećaju pritisak da ispune očekivanja od društva, ali isto tako i osobna očekivanja koja znaju predstavljati teret i potaknuti ambivalentne osjećaje. Način na koji roditelji sebe vide u roditeljskoj ulozi igra veliku ulogu na motiviranost za bavljenje djetetom, njihov odnos, a time i na razvoj djeteta.

Sabatelli i Waldron (1995) definiraju subjektivni doživljaj roditeljstva koristeći tri kategorije. Prva se kategorija odnosi na roditeljsko zadovoljstvo koje označava zadovoljstvo potporom bračnoga partnera, zadovoljstvo odnosa s djetetom, kao i osjećaj vlastite uspješnosti

u ulozi roditelja. Druga se kategorija odnosi na stres i zahtjeve roditeljskom ulogom koji podrazumijevaju dva pojma. Pod zahtjevima roditeljske uloge se misli se na vanjske pritiske na roditelja da trajno ostvari roditeljsku ulogu u skladu s očekivanjima okoline koja ga okružuje. Stres roditeljske uloge podrazumijeva unutarnji doživljaj nemogućnosti pojedinca da ostvari zahtjeve roditeljske uloge u skladu s vlastitim očekivanjima. Treća se kategorija odnosi na osjećaj roditeljske kompetencije koji predstavlja roditeljev osjećaj koliko su zapravo uspješni i sposobni kao roditelji.

1.2. Kompetentno roditeljstvo

1.2.1. Definiranje kompetencija

Prema Klaiću (1979; Ljubetić, 2007) pojam kompetencija je latinskog porijekla i podrazumijeva nadležnost, mjerodavnost, ovlaštenje neke ustanove ili osobe. Također podrazumijeva i područje u kojem neka osoba posjeduje znanja te prinadležnosti koje nekome pripadaju. Pojam kompetencije moguće je razumjeti na različite načine, no u najširem smislu kompetencije je moguće definirati kao kombinaciju znanja, vještina i stavova pomoću kojih je pojedinac osposobljen za obavljanje određenog posla. Drugim riječima, kombinacija znanja, vještina, stavova i vrijednosti nužnih čovjeku za postizanje zadanog cilja (Lončar-Vicković, Dolaček-Alduk, 2009; prema Ljubetić, 2012).

Jedna od najprihvaćenijih definicija kompetencija ističe da je pojedinac kompetentan ako može iskoristiti prirodne i osobne resurse u svrhu postizanja dobrog razvojnog rezultata (Kostović-Vranješ i Ljubetić, 2008). Bezinović (1993) na kompetencije gleda kao na temeljne dimenzije samopoštovanja. Nadalje, naglašava kako je kompetencija subjektivna percepcija pojedinca da je sposoban ostvariti neke oblike ponašanja i postići rezultate kojima teži ili koji se od njega očekuju. Također, pojedinac koji sebe smatra kompetentnim lakše će graditi i zadržati visoko samopoštovanje. Ljubetić (2007) ističe povezanost između doživljaja osobne kompetentnosti i zadovoljstva životom. Detaljnije, što pojedinac više smatra da je kompetentan, više je i zadovoljan životom. To rezultira većim osjećajem zadovoljstva samim sobom. Povezanost spomenutih značajki od posebne je važnosti za razvoj osobnosti pojedinca te se naročito važnom smatra u području roditeljstva.

1.2.2. Kompetentan roditelj

Pitanje kompetentnosti od velikog je značaja u kontekstu roditeljstva. Kao što je prethodno spomenuto, roditeljstvo je izuzetno kompleksna uloga pojedinca, uloga za koju nitko nije unaprijed pripremljen (Jurčević Lozančić, Kunert, 2015). Ljubetić (2007) navodi da suvremeno društvo iziskuje roditelja koji je informiran, koji posjeduje pedagoške kompetencije, točnije određena znanja i vještine koje pridonose pozitivnim razvojnim rezultatima djeteta. „Kompetentnim roditeljem smatra se onaj pojedinac koji sebe doživljava kao osobu koja ima kontrolu nad svojim roditeljstvom i odnosom s djetetom te se dobro osjeća kao roditelj.“ (Milanović i sur. 2000, 123; prema Ljubetić, 2012). Točnije, roditelj je kompetentan ako promišlja o odgoju svoga djeteta kao o izazovu kojemu je dorastao zbog toga što ima za to potrebne vještine. Kao što je već prethodno spomenuto, kompetentan pojedinac posjeduje adekvatne sposobnosti ili kvalitete. Stoga se može očekivati kako će kompetentan roditelj, kako bi udovoljio zahtjevnoj ulozi roditelja, stjecati kvalitete razumijevanja, uvažavanja, prihvaćanja, slušanja i tome slično. Također, Walsh (1993) ističe kako kompetentan roditelj može prepoznati i uspješno zadovoljiti dječje emocionalne, psihičke, duhovne, kao i ostale potrebe svih u obitelji (Ljubetić, 2007).

Roditelj je kompetentan ako posjeduje metakompetencije čije su osnovne sastavnice:

- a) funkcionalna = odnosi se na sposobnost pojedinca da uspješno obavi niz zadataka u svrhu postizanja određenog cilja
- b) ponašajna ili osobna = podrazumijeva sposobnost pojedinca da odabere ponašanje koje je primjereno situaciji
- c) spoznajna ili kognitivna = označava sposobnost pojedinca da vješto primjeni usvojena znanja u određenoj situaciji
- d) etička ili vrijednosna kompetencija = podrazumijeva sposobnost prosuđivanja pojedinca, kao i primjenu osobnih vrijednosti u konkretnoj situaciji (Cheetham i Chivers, 1996:24)

Iz svega navedenoga proizlazi da pedagoški kompetentan roditelj neprestano i opetovano mora „aktivirati“ sve komponente roditeljske metakompetencije iz razloga da uspješno i kvalitetno odgovori svojoj roditeljskoj ulozi (Ljubetić, 2012). Vještine i sposobnosti za uspješno obavljanje roditeljske uloge nisu urođene, već se one trajno stječu i osnažuju kroz sam proces roditeljstva. Odnosno, prema Miljak (2000), roditeljstvo se uči čineći (Ljubetić, 2007).

Milanović i suradnici (2000) ističu da se od kompetentnog roditelja očekuje da je višestruko senzibiliziran, informiran te educiran. Drugim riječima, trebao bi poznavati obilježja dječjeg razvoja, dječje potrebe kao i načine njihova zadovoljavanja i poticanja. Nadalje, Ljubetić (2014) izdvaja nekoliko karakteristika koje bi kompetentan roditelj trebao posjedovati, a to su prije svega senzibilitet za roditeljstvo te odgovornost u obnašanju roditeljske uloge. Točnije, sposobnost da se prepoznaju i razumiju djetetove psihičke, fizičke, socijalne, duhovne i intelektualne potrebe. Jednako tako, autorica naglašava važnost vještine slušanja, prihvaćanja, djelovanja, poticanja te želje za aktivnim sudjelovanjem u djetetovom životu, kao i predanost roditeljskoj ulozi. Također, kompetentan roditelj ima izgrađenu pozitivnu sliku o sebi, posjeduje strpljenje kao i fleksibilnost u ponašanju. Otvoren je za neprestano učenje i razumijevanje odgoja djece te predstavlja za dijete pozitivan model. Nadalje, Ljubetić (2012) tvrdi kako su takvi roditelji autentični, kreativni, samopouzdana te općenito zadovoljniji životom. Kompetentni roditelji teškoće smatraju savladivima, prate i procjenjuju efekte svog odgojnog djelovanja, konstantno vrše samoprocjenu i unapređuju svoje roditeljske kompetencije. Djeca takvih roditelja najčešće prepoznaju napore i trud roditelja i prikladno odgovaraju na njih, što roditeljima pruža osjećaj učinkovitosti te ih ohrabruje u daljnjem unaprjeđivanju roditeljstva (Ljubetić, 2012). Uz sve spomenute, još mnoštvo drugih karakteristika opisuje kompetentne roditelje koji na svoje roditeljstvo gledaju kao na izazov koji znaju i mogu prihvatiti.

Nasuprot svemu navedenom, pedagoški nekompetentnoga roditelja, prema Ljubetić, (2007) obilježava neznanje, bespomoćnost, nezadovoljstvo u odnosu s djetetom, kao i doživljaj roditeljstva kao tereta. U pitanju je uzročno-posljedični niz fenomena, koji započinje neznanjem o roditeljstvu, što može biti uzrokom roditeljske nesigurnosti. Drugim riječima, roditelj koji nema dovoljno informacija o djetetu, njegovom razvoju, očekivanjima, potrebama, kao i eventualnoj odgojnoj šteti kao posljedicu svoga neodgovornog ponašanja, nesiguran je u svom odgojnom djelovanju. Također, takav roditelj i nerijetko nepromišljeno odgovara na djetetove potrebe ne birajući primjerene odgojne postupke. Ishod roditeljskog ponašanja koje je proizašlo iz neznanja i nesigurnosti je nezadovoljavajući odnos s djetetom (Ljubetić, 2012).

Zaključno, Ljubetić (2012) napominje da je jedan od najbitnijih zadataka roditelja da kreiraju sigurno okruženje i poticajno ozračje u kojem će djeca moći učinkovito zadovoljiti svoje osnovne potrebe i razviti sve svoje potencijale. Ako su roditelji uspješni u tom naumu, djeca će stjeći kompetencije koje su nužne za uspješno funkcioniranje u zajednici i društvu. Valja naglasiti da je roditelj kompetentan ako sebe percipira kao osobu koja je u kontroli nad

svojim roditeljstvom. Takav roditelj vještije i sigurnije odgaja svoje dijete, pomažući mu da odraste u sretnu, uspješnu i ispunjenu osobu. Veći doživljaj osobne kompetentnosti popraćen je i većim ukupnim zadovoljstvom te većim zadovoljstvom samim sobom. Iz tog razloga pitanje percepcije osobne kompetentnosti u roditeljstvu od izuzetne važnosti za ukupno zadovoljstvo životom pojedinca (Ljubetić, 2007).

1.2.3. Roditeljska učinkovitost

Uvjerenja o samoučinkovitosti utječu na razmišljanja ljudi, njihove osjećaje i ponašanje. Pojam samoučinkovitost opisuje uvjerenje pojedinca u njegovu sposobnost da uspješno izvrši postavljeni zadatak. Također, samoučinkovitost može informirati o tome kako se pojedinac ponaša u odnosu na zadatak, koliko truda ulaže te koliko dugo ustraje suočen s preprekama (Bandura, 1997). Prema Bandura i Adams (1977) pojedinci se oslanjaju na četiri izvora kako bi procijenili svoju samoučinkovitost. Prvi izvori su njihova tumačenja vlastite izvedbe (npr. uspješne izvedbe vjerojatno će povećati samoučinkovitost, dok će manje uspješne izvedbe vjerojatno smanjiti). Drugi je izvor sagledavanje vlastite sposobnosti promatrajući druge kako izvode zadatak. Treći je izvor odgovor čovjeka na društveno uvjerenje (npr. ohrabrenje ili pohvala drugih kultivira samoučinkovitost, dok ga kritika smanjuje). Četvrti se izvor odnosi na fiziološka i emocionalna stanja pojedinca (npr. samopouzdanje i sreća vjerojatnije će ulijevati veću samoučinkovitost nego tjeskoba i strah). Ova su četiri izvora informacija ključna za određivanje samoučinkovitosti.

Roditeljska učinkovitost proizlazi iz opće teorije samoučinkovitosti koju je predložio Albert Bandura. Bandura (1997) definira roditeljsku učinkovitost kao roditeljska osobna uvjerenja da se nose sa svim izazovima koje roditeljstvo nosi. Također, može se definirati kao vjera roditelja u njihovu sposobnost uspješnog odgoja djece. Roditelji s visokim uvjerenjima o roditeljskoj učinkovitosti će uložiti veći napor od roditelja sa niskom roditeljskom učinkovitosti. Roditeljska se učinkovitost obično procjenjuje koristeći mjere samoizvještavanja, što je primjereno s obzirom na to da roditeljska učinkovitost odražava uvjerenja roditelja ili prosudbu o njihovoj sposobnosti da uspješno obavljaju ulogu roditelja.

1.2.4. Zadovoljstvo roditeljstvom

Roditeljstvo je subjektivno iskustvo. Roditeljstvo obično doprinosi radostima i zadovoljstvima koji su od velikog značaja za živote ljudi. Međutim, s druge strane, roditeljstvo također podrazumijeva suočavanje s nizom izazova i zahtjeva koji podrazumijevaju manje javno priznate negativne emocije poput frustracija, tjeskoba i strahova (Bornstein, 2015).

Zadovoljstvo roditeljstvom se može definirati kao osjećaj zadovoljstva i ispunjenosti u odnosu na roditeljsku ulogu. Waldron-Hennessey i Sabatelli (1997) navode da se može mjeriti razinom kojom roditelji osjećaju frustriranost ili zadovoljstvo roditeljskom ulogom. Spomenuti autori navode da se zadovoljstvo roditeljstvom odnosi na dvije stavke. Prva se odnosi se na zadovoljstvo odnosom koji roditelji imaju sa svojom djecom, dok se druga odnosi na osjećaj zadovoljstva vlastitom roditeljskom ulogom. Salonen i suradnici (2011) tvrde da majke koje imaju nižu razinu percipiranog roditeljskog zadovoljstva i kompetencija mogu doživjeti frustracije i nesigurnost u roditeljstvu, što dovodi do loše percepcije i nezadovoljstva ulogom roditelja.

1.3. Socioemocionalni razvoj

Dijete osim svoga tjelesnog, motoričkog i spoznajnog razvoja, također razvija i odnose prema sebi i drugim ljudima iz svoga okružja. Socioemocionalni razvoj označava nužan razvojni zadatak u životu svakog djeteta te se odnosi na uspješno prepoznavanje i djelovanje u skladu sa vlastitim emocijama, ali i s tuđim (Vranjican, Prijatelj i Kuculo, 2019). Taj razvoj odvija se pomoću socioemocionalnog učenja koje započinje od najranije dobi te se nastavlja sve do odrasle dobi. Taj se proces odvija u različitim fazama promjenjivog inteziteta. Velik utjecaj na socioemocionalni razvoj djeteta ima utjecaj okoline, naročito obitelj i primarni skrbnik. Prema Starc i suradnicima (2004) najvažniji su roditelji zbog toga što oni svojim modelom ponašanja postavljaju primjer koji dijete oponaša. Spomenuti autori navode kako se unutar socioemocionalnog razvoja djeteta primjećuju sljedeće razvojne osobine i procesi: temperament, emocionalni razvoj u izražavanju vlastitih i razumijevanju tuđih emocija, razvoj privrženosti, sociospoznajni razvoj u razumijevanju pojma o sebi i razumijevanju odnosa s drugima, razvoj samoregulacije te razvoj društvenosti.

1.3.3. Emocionalni razvoj

Prema Brajša-Žganec (2003) emocije su jedan od najznačajnijih faktora koji su važni za cjelokupno funkcioniranje pojedinca te imaju glavnu ulogu u interpersonalnom životu. Djeca reagiraju emocionalno na podražaje iz okoline. Odrasli te emocije često mogu jednostavno prepoznati, međutim mnogo teže ih definiraju. Brajša-Žganec (2003) ističe kako postoje razne teorije emocija, a svima im je zajedničko to da se emocije sastoje od niza povezanih reakcija na neki specifični događaj ili situaciju. Također, navodi kako su emocije intenzivne, kratkotrajne i praćene različitim fiziološkim promjenama te dovode do prekida trenutnog ponašanja.

Starc i sur. (2004) određuju emocionalni razvoj kao jedan od najbitnijih procesa u formiranju ličnosti. Razvija se iz naslijeđenih mehanizama reagiranja na emocionalne situacije i procesa socijalizacije u djetetovoj obitelji i okolini. U emocionalnom razvoju djeteta se mogu primijetiti neke karakteristične razvojne faze u doživljavanju emocija do kojih dolazi zbog biološkog sazrijevanja organizma, povećanja složenosti socijalnih situacija te razvoja intelektualnih sposobnosti. Moguće je razlikovati strahove koji su tipični za određenu dob djeteta od primarnog straha u dojenačkoj dobi do strahova povezanih s razvijanjem mašte u petoj i šestoj godini. Nadalje, Starc i sur. (2004) ističu kako se emocije predškolske djece razlikuju se od emocija odrasle osobe. Dječje su emocije jednostavne, nepredvidljive, učestale i kratke, a istovremeno su snažne i nestabilne. Također, karakteristično je da dijete svoje emocije ne zna suzdržati te ih otvoreno pokazuje, što pridonosi lakšem uvidom u njegov svijet.

1.3.4. Socijalni razvoj

Brajša-Žganec (2003) navodi da dječji socijalni razvoj uključuje stavove, ponašanja i afekte sjedinjene u interakciji djeteta s odraslima i s njegovim vršnjacima. U našem je životu od iznimne važnosti interakcija s drugima. Većina značajnijih iskustava obuhvaća odnose s drugima ili čak ovise o njima. Nesposobnost ostvarivanja i održavanja odnosa s drugima može izazvati tjeskobu i usamljenost, čak i u najranijem djetinjstvu (Katz, McClellan, 2005). Urie Bronfenbrenner (1979) smatrao je okolinu ključnom za razvoj djeteta i za njegovu psihosocijalnu prilagodbu. Prema njegovoj teoriji, dijete se nalazi u sredini, a na njega utječu svi slojevi okoline koji su međusobno povezani. Okolinske utjecaje podijelio je na četiri razine:

1. Mikrosustav – odnosi se na svakodnevnu djetetovu okolinu u vrtiću, školi i obitelji. Također, uključuje odnose s obitelji, odgojiteljima te svojim vršnjacima.

2. Mezosustav – podrazumijeva interakciju točnije međusobno djelovanje raznih mikrosustava kojima dijete pripada.
3. Egzosustav – podrazumijeva cjelokupnu okolinu, masovne medije, socijalnu mrežu, školska vijeća, crkvenu zajednicu i slično.
4. Makrosustav – odnosi se na obilježje određene kulture što uključuje obrazovanje, privredu, religiju te društveni sustav.

Nadalje, Brajša-Žganec (2003) navodi da adekvatan socijalni razvoj iziskuje razumijevanje i poštivanje normi, pravila i vrijednosti zajednice u kojoj osoba živi, te ovladavanje vještinama potrebnim za učinkovito funkcioniranje unutar zajednice. Dakle, dijete koji je uspješno time ovladalo, razvilo je vještine socijalne kompetencije. Spomenuta autorica također tvrdi da socijalna kompetencija ovisi o djetetu. Drugim riječima, ovisi o djetetovoj sposobnosti regulacije emocija, razumijevanju svoje okoline, socijalnim vještinama koje posjeduje te sposobnosti da se ponaša sukladno tim spoznajama. Brajša-Žganec (2003) ističe da je dijete socijalno kompetentno ako uskladi svoje ponašanje s tuđim na način da razmijene informacije, pronađu zajednički jezik te ispituju sličnosti prema usvojenim prosocijalnim vještinama.

1.3.5. Socioemocionalna kompetencija

Iako se emocionalna i društvena kompetencija često razlikuju, još se češće preklapaju. Squires (2003) navodi pet vrsta ponašanja koja su dio socio-emocionalne kompetencije predškolskog djeteta: prosocijalno ponašanje, razvoj vršnjačkog prijateljstva i razvoj odnosa s odraslima, upravljanje agresijom i sukobom, razvoj vlastitog osjećaja vrijednosti te emocionalna regulacija. Nadalje, Squires (2003) tvrdi da procjena socio-emocionalne kompetencije kod djece može biti vrlo teška. Ponašanje djeteta često ovisi o višestrukim varijablama koje uključuju dob djeteta, okruženje te prisutnost ili odsutnost odrasle osobe.

1.3.6. Razvoj prosocijalnog ponašanja

Prosocijalno ponašanje može se odrediti kao namjerno i voljno ponašanje koje ima pozitivne učinke na druge ljude (Staub, 1978; prema Raboteg-Šarić, 1995). Ono podrazumijeva ponašanja koja su društveno poželjna. To su pomaganje drugima, služenje, suradnja, dijeljenje i drugo. Bit je prosocijalnog ponašanja da ima poželjne i pozitivne ishode za druge, međutim

ono se može provoditi iz raznih razloga. Razlog može biti sebičnog motiva ili iz stvarnog suosjećanja i brige za druge (Brajša-Žganec i Slunjski, 2006).

Prosocijalnom ponašanju je srodan pojam altruizam. Eisenberg i Mussen (1989) definiraju altruizam kao skup dobrovoljnih činova u korist drugih, koji potječu iz unutarnje motivacije. Detaljnije, čin koji je motiviran unutarnjim motivima, poput sućuti za druge i brige, a ne želje za vlastitom dobrobiti (Brajša-Žganec i Slunjski, 2006). Raboteg-Šarić (1995) ističe da postoji nekoliko uvjeta koji bi trebali biti zadovoljeni da bi se neko ponašanje moglo nazvati altruističnim. To su voljno ponašanje koje je poduzeto s ciljem ostvarivanja dobrobiti za druge ljude. Ono isključuje očekivanje nagrada ili izbjegavanje kazne. Špelić, Zuliani i Milošević (2013) dodatno pojašnjavaju te navode da se prosocijalnim ponašanjem pomaže drugima, ali istovremeno je moguće imati korist i za osobu koja pomaže. Za altruistično ponašanje karakteristično je da se pomaže drugima bez ikakve koristi ili čak uz neka odricanja za osobu koja pomaže. Drugim riječima, altruistična djela su sva prosocijalna, dok sva prosocijalna ponašanja nisu potpuno altruistična. Empatija se također povezuje s prosocijalnim ponašanjem te se može definirati kao kognitivna sposobnost koja omogućuje razumijevanje unutarnjeg stanja druge osobe (Raboteg-Šarić, 1995). Eisenberg i sur. (1997) ističu kako je uloga regulacije emocija za kompetentno ponašanje u društvu povezana s empatijom za tuđe probleme. Isto tako, ona predstavlja jedan od značajnijih pokazatelja društveno kompetentnoga socioemocionalnog funkcioniranja (Brajša-Žganec i Slunjski, 2006).

Prosocijalno ponašanje se počinje manifestirati već u najranijoj dobi, a tijekom vremena se i povećava pojavnost i složenost prosocijalnoga ponašanja, na način da starija djeca pokazuju više prosocijalnog ponašanja od mlađe djece (Brajša-Žganec, 2003). Osim nasljednih čimbenika, na razvoj prosocijalnoga ponašanja značajna je kultura u kojoj je dijete rođeno. Brajša-Žganec i Slunjski (2006) ističu da je razvoj prosocijalnog ponašanja uvelike povezan s moralnim i kognitivnim razvojem, te naročito s razvojem empatije. Nadalje, tvrde kako su prosocijalno ponašanje i empatija bitni indikatori djetetovog uspješnog socioemocionalnog funkcioniranja.

1.4. Socioemocionalne poteškoće

Socioemocionalne poteškoće mogu se definirati kao ponašanja ili emocije koje toliko odstupaju od norme da ometaju djetetov vlastiti rast i razvoj i/ili živote drugih. Najvažniji faktor za određivanje normalnosti upotrebljava se ono što je zastupljeno kod većine djece određene

dobi (Campbell, 1995). Rano prepoznavanje poteškoća u djetinjstvu je od izuzetne važnosti zbog toga što poteškoće ometaju djetetov razvojni proces i proces učenja. Točnije, djeca teže svladavaju temeljne razvojne zadatke određene dobi poput razvoja samopoštovanja, uspostavljanja prikladnih odnosa s vršnjacima, rješavanja interpersonalnih konflikata, kao usvajanja akademskih vještina. Gotovo se svi znanstvenici slažu oko toga da je rano djetinjstvo od osobite važnosti za kasniju prilagodbu te da su teškoće koje se pojavljuju tijekom predškolske dobi uzrok problema prilagodbe u kasnijoj dobi (Živčić-Bečirević, Smojver-Ažić i Miščenić, 2003). Naime, u ranom djetinjstvu nije jednostavno razlikovati odstupanja u ponašanju od raznih oblika ponašanja koja mogu biti zahtjevna za njihovu okolinu, a koja su još uvijek dobno prihvatljiva. Prema Campbell (1995) ponekad je teško procijeniti predstavlja li odstupanje u ponašanju nagovještaj pojave poremećaja ili predstavlja samo značajke izazovne, ali prolazne razvojne faze djeteta. Najvažniji zadaci predškolskog djeteta su učenje samokontroli, razvijanje samopouzdanja, ostvarivanje odnosa s vršnjacima kroz koje izgrađuje i oblikuje socijalne vještine, kao i savladava li kontrolu emocija, naročito ljutnje (Živčić-Bečirević i sur., 2003).

Mrnjavac (2014) navodi da psihopatologiju predškolskog djeteta određuju svi poremećaji mentalnog funkcioniranja od rođenja djeteta do polaska u školu. Squires (2013) ističe da je nužna rana identifikacija tih problema radi optimalnog ishoda razvoja djeteta. Ranom se intervencijom socioemocionalni razvoj može znatno unaprijediti te se na taj način može smanjiti nasilje, neprilagođeno ponašanje i drugi problemi mentalnog zdravlja djece predškolske dobi (Walker i Sprague, 1999; prema Mrnjavac, 2014).

Mnogobrojne su klasifikacije poremećaja socioemocionalnog razvoja u predškolskom razdoblju. Jedna od podjela je klasifikacija Koller-Trbovića (1993) koji ih je svrstao prema: poremećajima u socijalnom razvoju (agresivnost, nametljivost, prkos, laž, lijenost, povučенost); poremećajima u emocionalnom razvoju (strah, plašljivost, plačljivost, ljubomora, depresija, ljutnja) te prema poremećajima u emocionalnom razvoju praćenim neurotskim poremećajima (poremećaji eliminacije, poremećaji prehrane, poremećaji govora, poremećaji motorike, stereotipne radnje) (Brusić, 1996). Ako se emocionalni i ponašajni problemi u ranom djetinjstvu ne identificiraju i prema njima se pravodobno i adekvatno ne reagira, često uzrokuju daljnje probleme u školi te utječu na teškoće održavanja odnosa s drugima. Intervencija kod djeteta u predškolskom razdoblju je od velikog značaja zbog toga što problemi u ponašanju nisu nepromjenjivi, već su u razvoju kao i dijete stoga se može na njih efikasno djelovati i mijenjati (Mrnjavac, 2014).

1.4.3. Emocionalne poteškoće

Emocije su djetetov prvi jezik i način za komunikaciju s okolinom. Zaslužne su za naše ponašanje, osobnost, kao i odnos s drugima. Oatley i Jenkins (2003) navode da se razvoj emocija nalazi pod utjecajem nasljednih čimbenika. Također pod utjecajem je okruženja i okoline, pri čemu se misli na odnos unutar obitelji. Roditelji imaju velik utjecaj na osvještavanje i izražavanje emocija. Nadalje, spomenuti autori ističu da najčešća psihopatološka stanja kod djeteta sadrže emocije kao temeljne sastavnice. Može se zaključiti da se emocionalni poremećaji uglavnom zasnivaju na obrascima emocionalnog reagiranja, a ne na pojedinačnim emocijama. Stoga obrasci reagiranja mogu utjecati na smanjenje sposobnosti da dijete adekvatno i normalno funkcionira u zajednici.

Poteškoće djeteta predškolske dobi koje sadrže emocije dijele se u dvije osnovne kategorije:

- a) Internalizirane teškoće – obuhvaćaju teškoće koje su usmjerene prema samom djetetu. Uključuju anksioznost, tjeskobu, depresiju, povećani unutarnji stres, povučenost i neprihvatanje samog sebe i slično.
- b) Eksternalizirane teškoće – podrazumijevaju hiperaktivnost, nekontrolirano ponašanje, neposlušnost te agresivne reakcije. Djeca s takvim poteškoćama pokazuju izostanak kontrole ponašanja, kao i učestalo neadekvatno moralno rasuđivanje (Živčić-Bećirević i sur., 2003).

Živčić-Bećirević i suradnici (2003) navode da spomenuta nekontrolirana ponašanja najčešće završavaju konfliktnim situacijama između djece i njihove okoline. Ukoliko ne dođe do rane intervencije kod takve djece, moguće su teže i ozbiljnije posljedice. Razlog su problemi koji ometaju djetetov prirodni razvojni proces. Rane intervencije u djetinjstvu su puno djelotvornije, jer se problemi u ponašanju nisu ustalili. U tom razvojnem periodu se još uvijek razvija kontrola ponašanja, kao i izražavanje negativnih emocija.

1.4.4. Problemi u ponašanju

Probleme u ponašanju gotovo je nemoguće odvojiti od emocionalnih teškoća, budući su isprepleteni. Glasser (2000; prema Bouillet i Uzelac, 2007) navodi da se ponašanje može definirati kao način na koji netko vlada sam sa sobom. Kod djeteta predškolske dobi je teško odrediti koja su ponašanja „normalna“, a koja „zločesta“. Sva su djeca različita. Neka su tiha,

samozatajna i povlače se u sukobima, dok su druga živahnija, stoga i probleme rješavaju na malo agresivniji način. Rudan (2000) ističe da se iz perspektive odraslih, zločesto ponašanje djeteta najčešće sastoji od djetetove pobune protiv autoriteta, odnosno protiv pravila roditelja ili drugog odraslog o kojem dijete ovisi. Također, navodi da se ta osobna pravila često mogu razlikovati i od društvenih pravila, što čini pomutnju u vrijednosnom sustavu djeteta, te ga može usmjeriti na krive zaključke odnosno da pravila ne vrijede ako nisu ujednačena.

Nadalje, Đuranović i Opić (2013) navode da se broj djece koja imaju probleme u ponašanju povećava na dnevnoj razini. Roditelji se osjećaju nemoćnima pred sve češćim oblicima dječjih „ispada“. Međutim, za mnoga od tih neprimjerenih ponašanja zaslužni su upravo oni. Na roditeljima je važna uloga da zadovolje dječje osnovne potrebe, potiču i razvijaju dječju socijalnu kompetenciju, vjeru u sebe, samopouzdanje te da ih tako pripreme za uspješno funkcioniranje u zajednici. Isto tako, koliko će dobro roditelji prihvatiti dječje socioemocionalne poteškoće ovisi o osobnom doživljaju roditeljske kompetencije. Upravo će o tome biti riječ u istraživačkom dijelu ovog diplomskog rada.

2. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

2.2. Cilj istraživanja

Cilj ovog istraživanja je ispitati povezanost roditeljskog doživljaja kompetentnosti s dječjim socioemocionalnim poteškoćama.

2.3. Problemi i hipoteze istraživanja

Problem 1: Ispitivanje povezanosti roditeljskog osjećaja kompetentnosti s dječjim socioemocionalnim poteškoćama.

Hipoteza 1.1: Veća roditeljska učinkovitost bit će negativno povezano sa socioemocionalnim poteškoćama djece.

Hipoteza 1.2: Veće nezadovoljstvo roditeljstvom bit će pozitivno povezano sa socioemocionalnim poteškoćama djece.

Problem 2: Ispitivanje povezanosti roditeljskog osjećaja kompetentnosti s prosocijalnim ponašanjem kod djece.

Hipoteza 2.1: Veća roditeljska učinkovitost bit će pozitivno povezana s prosocijalnim ponašanjem kod djece

Hipoteza 2.2: Veće nezadovoljstvo roditeljstvom bit će negativno povezano s prosocijalnim ponašanjem kod djece

Problem 3: Ispitivanje povezanosti roditeljskog osjećaja kompetentnosti sa sociodemografskim karakteristikama roditelja.

Hipoteza 3.1: Pretpostavlja se da ne postoji statistički značajna povezanost roditeljskog osjećaja kompetentnosti i stupnja obrazovanja.

Hipoteza 3.2: Pretpostavlja se da ne postoji statistički značajna povezanost roditeljskog osjećaja kompetentnosti i veličine mjesta stanovanja.

2.4. *Ispitanici*

U ovom istraživanju je sudjelovalo 260 roditelja iz područja cijele Hrvatske. Većinu ispitanika su činile majke, njih čak 251 (96,5%) te 9 očeva (3,5%). Prosječna dob majki je 37.7 godina (SD=1.95; u rasponu od 21 do 55), a očeva 35.4 godine (SD=0.34; u rasponu od 30 do 48). Visoki stupanj obrazovanja ima 144 ispitanika, srednji stupanj obrazovanja ima njih 111, dok 5 ispitanika ima završen osnovni stupanj obrazovanja. U ispitanom uzorku su isključivo roditelji koji imaju barem jedno dijete predškolske dobi od druge do sedme godine života. Najviše ispitanika ima dvoje djece (N=99). Nešto manje ispitanika ima troje djece (N=69). Nadalje, jedno dijete ima 66 ispitanika (N=66), četvero djece ima 13 ispitanika (N=13), petoro djece ima 6 ispitanika (N=6), šestoro djece ima 4 ispitanika (N=4), a po jedan ispitanik ima sedmero, osmero te devetoro djece. U najvećoj mjeri, u istraživanju su sudjelovali roditelji prosječnog socioekonomskog statusa (N=200). Iznadprosječan socioekonomski status ima 46 roditelja, dok 14 roditelja opisuje svoju socioekonomsku situaciju kao ispodprosječnu. Što se tiče mjesta stanovanja, najviše ispitanika živi u gradu preko 500 000 stanovnika (N=90).

2.5. *Postupak*

Podaci za potrebe ovog istraživanja su prikupljeni tijekom svibnja i lipnja 2021. godine služeći se online upitnikom izrađenom u Google Forms alatu. Na samom početku upitnika napisana je svrha i cilj istraživanja te su dane detaljne upute za njegovo rješavanje. Ispitanici su u istraživanju sudjelovali dobrovoljno i anonimno. Iznijeli su svoje stavove o navedenim tvrdnjama zaokruživši za svaku tvrdnju po jedan odgovor. Roditelji su dobili uputu da procjenjuju tvrdnje u upitniku za svoje najmlađe dijete predškolske dobi (dvije do sedam godina). Za ispunjavanje upitnika bilo je potrebno manje od 10 minuta. Upitnik je putem društvenih mreža i poznanika podijeljen majkama i očevima djece predškolske dobi.

2.6. *Mjerni instrumenti*

Sociodemografski podaci

U uvodnom dijelu istraživanja prikupljeni su sociodemografski podaci o ispitanicima koji se odnose na spol, dob, stupanj završenog obrazovanja, socioekonomski status, veličinu

mjesta stanovanja. Zatim pitanja o dobi i spolu djeteta te je ispitano ima li njihovo dijete teškoće u razvoju i/ili kronične bolesti.

Skala samoprocjene kompetentnosti roditelja (The Parenting Sense of Competence Scale, PSOC; Gibaud-Walston i Wandersman, 1978; prema Rogers i Matthews, 2004) - Za ovo istraživanje korištena je Skala samoprocjene kompetentnosti roditelja (The Parenting Sense of Competence, PSOC) koja obuhvaća zadovoljstvo roditeljstvom i roditeljsku učinkovitost. Subskala zadovoljstvo roditeljstvom može se definirati kao kvaliteta doživljaja roditeljstva, dok se subskala roditeljska učinkovitost definira kao stupanj u kojem se roditelj osjeća kompetentnim i samopouzdanim u rješavanju djetetovih problema. Subskala zadovoljstvo roditeljstvom sadrži devet čestica (primjeri čestice: „Roditeljstvo me čini napetim/om.“, „Ne znam zašto, ali ponekad se osjećam izmanipulirano, a trebao/la bih imati kontrolu nad situacijom.“). Dok se subskala roditeljska učinkovitost sastoji od osam čestica (primjer čestice: „Iskreno vjerujem da imam sve vještine potrebne da budem dobar roditelj svojem djetetu.“, „Roditeljstvo nije teško jer svaki problem se lako rješava.“). Ispitanici su bilježili odgovore na skali Likertovog tipa pri čemu bi označili stupanj slaganja na ljestvici od 1 – „izrazito se ne slažem“ do 6 – „izrazito se slažem“.

Upitnik snaga i poteškoća djeteta – The Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ; Goodman, 1997) - Autor originalne verzije Upitnika snaga i poteškoća djeteta je R. Goodman (1997). Upitnik je namijenjen je za procjenu emocionalnih i bihevioralnih problema djece i adolescenta od strane roditelja ili odgajatelja/učitelja. Uz poteškoće upitnik je usmjeren i na procjenu snaga djeteta. Upitnik sposobnosti i poteškoća sastoji se od 25 čestica koje su grupirane na pet subskala: emocionalne poteškoće („Ima puno briga, često izgleda zabrinuto“), problemi u ponašanju („Često se tuče s drugom djecom ili ih maltretira“), hiperaktivnost („Nemirno, pretjerano aktivno, ne može dugo ostati mirno“), problemi u odnosu s vršnjacima („Pretežno usamljeno, teži igranju sa samim sobom“) i prosocijalno ponašanje („Pomoći će ako je netko povrijeđen, uznemiren ili se osjeća bolesno“). Svaka subskala mjerena je s 5 čestica. Zadatak ispitanika bio je izraziti stupanj slaganja s tvrdnjama na skali 0 do 2 (0-netočno, 1-djelomično točno, 2-potpuno točno). Subskale emocionalni problemi, problemi u ponašanju, hiperaktivnost te problemi u odnosu s vršnjacima se mogu po potrebi zajedno zbrojiti te čine socioemocionalne poteškoće.

3. REZULTATI

Ovim istraživanjem ispitana je povezanost roditeljskog doživljaja kompetentnosti s dječjim socioemocionalnim poteškoćama. U nastavku rada prikazani su rezultati koji su dobiveni statističkom obradom podataka.

Tablica 1. Prikaz deskriptivnih statističkih vrijednosti varijabli korištenih u istraživanju
(*N* = 260)

	Min.	Max.	M	SD
Nezadovoljstvo roditeljstvom	1.00	5.33	2.54	0.75
Roditeljska učinkovitost	1.00	6.00	3.46	0.83
Prosocijalno ponašanje	0.25	2.00	1.60	0.37
Emocionalne poteškoće	0.00	2.00	0.24	0.36
Problemi u ponašanju	0.00	1.50	0.64	0.31
Hiperaktivnost	0.00	2.00	1.01	0.39
Problemi s vršnjacima	0.00	2.00	0.96	0.33

N = broj ispitanika; *Min.* = minimalni rezultat; *Maks.* = maksimalni rezultat; *M* = aritmetička sredina; *SD* = standardna devijacija

Tablica 1. prikazuje rezultate deskriptivne statističke vrijednosti korištene u istraživanju. Rezultati ukazuju na to da se roditelji procjenjuju visoko s obzirom na učinkovitost u roditeljskoj ulozi ($MD = 3.46$; $SD = 0.83$), dok nezadovoljstvo ispunjavanjem roditeljske uloge iznosi ($MD = 2.54$; $SD = 0.75$) što ne smatra se visokim. Što se tiče procjene djetetovih snaga i poteškoća korišteni upitnik snaga i poteškoća pokazao je sljedeće vrijednosti: za prosocijalno ponašanje ($M = 1.60$; $SD = 0.37$), za emocionalne poteškoće ($M = 0.24$; $SD = 0.36$), za probleme u ponašanju ($M = 0.64$; $SD = 0.31$), za hiperaktivnost ($M = 1.01$; $SD = 0.39$) te za probleme s vršnjacima ($M = 0.96$; $SD = 0.33$). Iz navedenog proizlazi kako su roditelji najviše prepoznali prosocijalno ponašanje djeteta, zatim slijede hiperaktivnost, problemi s vršnjacima, problemi u ponašanju te su najniže procijenili emocionalne poteškoće djeteta.

Tablica 2. Korelacije svih ispitanih varijabli

		Nezadovoljstvo roditeljstvom	Emocionalne poteškoće	Problemi u ponašanju	Hiperaktivnost	Problemi s vršnjacima	Prosocijalno ponašanje	Stupanj završenog obrazovanja	Veličina mjesta stanovanja
Roditeljska učinkovitost	r	0.09	-0.16**	-0.12	-0.25**	-0.17**	0.17**	-0.04	-0.14*
	p	0.17	0.01	0.06	0.00	0.01	0.01	0.56	0.02
Nezadovoljstvo roditeljstvom	r		0.24**	0.31**	0.18**	0.16*	-0.18**	-0.05	0.00
	p		0.00	0.00	0.00	0.01	0.00	0.40	0.99
Emocionalne poteškoće	r			0.21**	0.20**	0.29**	-0.11	-0.02	-0.16**
	p			0.00	0.00	0.00	0.08	0.77	0.01
Problemi u ponašanju	r				0.34**	0.13*	-0.24**	0.05	-0.05
	p				0.00	0.03	0.00	0.45	0.41
Hiperaktivnost	r					0.17**	-0.23**	-0.07	-0.06
	p					0.01	0.00	0.29	0.34
Problemi s vršnjacima	r						-0.38**	-0.048	-0.02
	p						0.00	0.44	0.74
Prosocijalno ponašanje	r							0.01	0.01
	p							0.88	0.84
Stupanj završenog obrazovanja	r								0.08
	p								0.20

Napomena. r = Pearsonov koeficijent korelacije; p = značajnost; ** $p < 0.01$; * $p < 0.05$

Tablica 2. prikazuje korelacije svih ispitanih varijabli koje uključuju: roditeljski osjećaj kompetentnosti (roditeljska učinkovitost i nezadovoljstvo roditeljstvom); sposobnosti i poteškoće djeteta (dječje emocionalne poteškoće, dječji problemi u ponašanju, hiperaktivnost, problemi u odnosima s vršnjacima, prosocijalno ponašanje) te demografske karakteristike roditelja (stupanj završenog obrazovanja, veličina mjesta stanovanja).

Povezanost roditeljskog osjećaja kompetentnosti s dječjim socio-emocionalnim poteškoćama

U okviru prvog problema, promatraju se rezultati između roditeljskog osjećaja kompetentnosti s dječjim socioemocionalnim poteškoćama. Iz rezultata je vidljivo kako postoji statistički značajna povezanost između roditeljskog osjećaja kompetentnosti i ispitanih varijabli koje se odnose na dječje socioemocionalne poteškoće. Detaljnije, tri od četiri ispitanne varijable koje se odnose na socioemocionalne teškoće djeteta su značajno negativno povezane sa roditeljskom učinkovitošću. Najviša je korelacija vidljiva između roditeljske učinkovitosti i hiperaktivnosti djeteta ($r=-0.25$, $p=0.00$). Slijedi statistički značajna negativna povezanost sa varijablom problemi s vršnjacima ($r=-0.17$, $p=0.01$) te varijablom koja se odnosi na emocionalne poteškoće ($r=-0.16$, $p=0.01$). Jedina varijabla koja se nije statistički značajna pokazala je varijabla problemi u ponašanju ($r=-0.12$, $p=0.06$). Nadalje, druga hipoteza u okviru prvog problema ispituje povezanost nezadovoljstva roditeljstvom sa dječjim socioemocionalnim teškoćama. Nezadovoljstvo roditeljstvom je pokazalo statistički značajnu povezanost sa svim ispitanim varijablama koje se odnose na socioemocionalne poteškoće djeteta, pri čemu najveću statistički značajnu pozitivnu povezanost ima varijabla problemi u ponašanju ($r=0.31$, $p=0.00$). Slijede emocionalne poteškoće ($r=0.24$, $p=0.00$), hiperaktivnost ($r=0.18$, $p=0.00$) te na kraju problemi s vršnjacima ($r=0.16$, $p=0.01$).

Povezanost roditeljskog osjećaja kompetentnosti sa prosocijalnim ponašanjem kod djece

U okviru drugog problema promatraju se rezultati povezanosti roditeljskog osjećaja kompetentnosti sa snagama djece odnosno prosocijalnim ponašanjem. Iz rezultata je vidljivo kako postoji statistički značajna povezanost između roditeljske učinkovitosti i prosocijalnog ponašanja kod djece ($r=0.17$, $p=0.01$) dok varijabla nezadovoljstvo roditeljstvom ima značajnu negativnu povezanost s prosocijalnim ponašanjem kod djece ($p=-0.18$, $r=0.00$).

Povezanost roditeljskog osjećaja kompetentnosti sa sociodemografskim karakteristikama roditelja

U okviru trećeg problema promatraju se rezultati koji se odnose na povezanost roditeljskog osjećaja kompetentnosti i sociodemografskih karakteristika roditelja. Rezultati su pokazali kako ne postoji statistički značajna povezanost stupnja završenog obrazovanja s varijablama roditeljska učinkovitost i nezadovoljstvo roditeljstvom. Također, ne postoji statistički značajna povezanost ni između veličine mjesta stanovanja i nezadovoljstva roditeljstvom. Jedino je utvrđena statistički značajna negativna povezanost, premda neznatna između varijable veličine mjesta stanovanja i roditeljske učinkovitosti koja iznosi ($p=-0.14$, $r=0.02$).

4. RASPRAVA

4.1. *Povezanost roditeljskog osjećaja kompetentnosti s dječjim socioemocionalnim poteškoćama*

U ovom istraživanju roditeljski osjećaj kompetentnosti se odnosi na osobni doživljaj nezadovoljstva roditeljstvom i na učinkovitost u roditeljskoj ulozi. Nezadovoljstvo roditeljstvom se mjeri stupnjem u kojem roditelj osjeća zadovoljstvo ili frustriranost tom ulogom. Roditeljska se učinkovitost određuje kao stupanj u kojem roditelj procjenjuje vlastitu efikasnost i sposobnost u rješavanju svih izazova koje nosi roditeljstvo (Waldron-Hennessey i Sabatelli, 1997). Što se tiče dječjih socioemocionalnih poteškoća, one se odnose na emocionalne poteškoće, probleme u ponašanju, hiperaktivnost te probleme s vršnjacima.

Prvi problem ovog istraživanja bio je ispitati postoji li povezanost roditeljskog osjećaja kompetentnosti s dječjim socioemocionalnim poteškoćama. Prema hipotezi 1.1. pretpostavljalo se da je veća roditeljska učinkovitost statistički značajno negativno povezana sa dječjim socioemocionalnim teškoćama. Dobiveni rezultati potvrdili su povezanost roditeljske učinkovitosti sa dječjim socioemocionalnim teškoćama. Rezultati su usklađeni s općim pretpostavkama o povezanosti roditeljskih kompetencija i dječjeg socioemocionalnog razvoja. Roditeljska uspješnost pri nošenju s izazovima roditeljstva ovisi o njegovom osjećaju roditeljske kompetencije da riješi probleme sa svojim djetetom (Waldron-Hennessey i Sabatelli, 1997). Naime, prema Secer i sur. (2012) oni roditelji koji se smatraju neučinkovitima, najčešće imaju i slabiju komunikaciju s djetetom te lošije discipliniraju svoje dijete. Sve to može pridonijeti lošijem razvoju djetetovih socijalnih vještina te dugoročno stvoriti probleme u djetetovom odnosu s vršnjacima.

Stoga se može zaključiti kako se roditeljska učinkovitost pokazuje važnim za razvoj djetetovih socijalnih i interpersonalnih kompetencija. Nadalje, Jurčević Lozančić (2011) ističe da su kompetentniji roditelji skloniji stvaranju prisnog i poticajnog ozračja u obitelji, stoga se djeca osjećaju voljeno i prihvaćeno što ih može motivirati da se i oni prema drugima, a naročito prema vršnjacima ponašaju na sličan način. Isto tako, Baranowski i sur. (1990) naglašavaju da na doživljaj roditeljske učinkovitosti, uvelike ima utjecaj način na koji doživljavaju djetetov razvoj. Točnije, ako su očekivanja od roditelja suprotna djetetovom trenutnom razvoju, roditelji mogu iskazivati manje učinkovita ponašanja od onih roditelji čija su očekivanja u skladu s djetetovim trenutačnim razvojem.

Prema hipotezi 1.2. pretpostavljalo se da je veće nezadovoljstvo roditeljstvom statistički značajno pozitivno povezano sa dječjim socioemocionalnim teškoćama. Dobiveni rezultati potvrdili su povezanost nezadovoljstva roditeljstvom sa dječjim socioemocionalnim teškoćama. Crnic i sur. (2005) navode da osjećaj nezadovoljstva u roditeljskoj ulozi ujedno reflektira i utječe na stvaranje situacija unutar obitelji u kojima se i roditelji i djeca osjećaju opterećeno, stoga i sami pod utjecajem nezadovoljstva i nesklada oblikuju otežavajuće okolnosti. Također ističu kako su djeca takvih roditelja sklona razvijanju nesigurne privrženosti te često imaju i probleme u ponašanju.

Moguće je zaključiti da su dobiveni rezultati ovog istraživanja su u skladu s teorijskim pretpostavkama o roditeljskoj kompetenciji i očekivanjima roditelja o roditeljstvu. Oni roditelji koji se procjenjuju manje kompetentnima u roditeljskoj ulozi, neefikasno se suočavaju sa socioemocionalnim poteškoćama djece, nisu u stanju iskoristiti vlastita znanja koja imaju o roditeljstvu te iskazuju veće nezadovoljstvo roditeljstvom. Dakle, što je roditelj nezadovoljniji roditeljskom ulogom, teže će se nositi sa dječjim socioemocionalnim teškoćama. S druge strane, što je roditelj učinkovitiji u svojoj roditeljskoj ulozi, pokazati će veće zadovoljstvo, sposobnost i znanje o roditeljstvu te će se bolje nositi sa dječjim socioemocionalnim poteškoćama.

4.2. Povezanost roditeljskog osjećaja kompetentnosti sa prosocijalnim ponašanjem kod djece

Drugi problem ovog istraživanja je ispitati postoji li povezanost roditeljskog osjećaja kompetentnosti s prosocijalnim ponašanjem kod djece. Prema hipotezi 2.1. pretpostavljalo se da je veća roditeljska učinkovitost pozitivno povezana s prosocijalnim ponašanjem kod djece. Dok se prema hipotezi 2.2. pretpostavljalo da je veće nezadovoljstvo roditeljstvom negativno povezano s prosocijalnim ponašanjem kod djece. Obje hipoteze su potvrđene te su dobiveni rezultati u skladu su s teorijom.

U ovom se istraživanju se mjerilo pet kategorija. Četiri se odnose na poteškoće kod djece (hiperaktivnost, emocionalne poteškoće, problemi u ponašanju, problemi s vršnjacima), dok jedna ukazuje na snagu i sposobnost djeteta, a to je prosocijalno ponašanje. U okviru drugog problema dobiveni rezultati pokazuju kako je veća roditeljska učinkovitost pozitivno povezana s prosocijalnim ponašanjem, dok je veće nezadovoljstvo roditeljstvom negativno povezano s prosocijalnim ponašanjem kod djece. Naime, Oatley i Jenkins (2003) ističu kako je od velike važnosti da roditelji s djecom razgovaraju o emocijama i njihovim osjećajima zbog

toga što se na taj način razvija prosocijalno ponašanja kod djeteta. Ono se razvija paralelno s kognitivnim razvojem djeteta te je isto tako povezano s nizom pozitivnih razvojnih ishoda, poput kvalitetnih socijalnih veza, osjećaja uspješnosti, kompetentnosti i slično. Spomenuti autori ističu da je od velike važnosti da roditelji potiču razumijevanje i prepoznavanja emocija kod djece što je korisno za razvoj prosocijalnoga ponašanja, a odvija se socijalizacijom, naročito emocionalnim govorom između majke i djeteta. Predškolska djeca razvijaju prosocijalno ponašanje kroz interakcije s drugima, prvenstveno u obitelji. Stoga je važna roditeljska učinkovitost i zadovoljstvo roditeljstvom radi poticanja i razvijanja emocionalnih interakcija u obitelji i izvan obitelji. Nadalje, LebedinamManzoni (2007) navodi da razvoj prosocijalnog ponašanja kod djece ovisi o načinu na koji ih roditelji socijaliziraju, kao i o tome pružaju li im podršku. Drugim riječima, ovisi o samom ponašanju roditelja i modelu koji pružaju djeci. Isto tako, roditelji koji iskazuju empatiju prema djetetu i drugima pozitivno utječu na dijete i razvoj njegovog prosocijalnoga ponašanja. Dobiveni rezultati istraživanja također potvrđuju da viši stupanj roditeljske učinkovitosti pridonosi osjećaju manjeg nezadovoljstva roditeljstvom. To dovodi do kvalitetnijeg odnosa djeteta s vršnjacima i razvoja prosocijalnog ponašanja, te utječe na odsustvo neadekvatnog ponašanja i agresije.

4.3. Povezanost roditeljskog osjećaja kompetentnosti sa sociodemografskim karakteristikama roditelja

Treći problem ovog istraživanja je ispitati postoji li povezanost roditeljskog osjećaja kompetentnosti sa sociodemografskim karakteristikama roditelja. Ispitana su obilježja roditelja koji se odnose na stupanj završenog obrazovanja i veličina mjesta stanovanja. Prema hipotezi 3. pretpostavljalo se da ne postoji statistički značajna povezanost roditeljskog osjećaja kompetentnosti i sociodemografskih karakteristika roditelja. Rezultati u ovom istraživanju su u skladu očekivanjima, odnosno nije utvrđena statistički značajna povezanost između roditeljskog osjećaja kompetentnosti i stupnja obrazovanja. To znači da je hipoteza 3.1. potvrđena. Također, nije utvrđena statistički značajna povezanost ni između nezadovoljstva roditeljstvom i veličine mjesta stanovanja. Jedino je utvrđena neznatna negativna povezanost između veličine mjesta stanovanja i roditeljske učinkovitosti. Stoga se može zaključiti da je hipoteza 3.2. djelomično potvrđena.

Može se reći da je roditeljstvo u značajnoj mjeri oblikovano uvjerenjima o poželjnim roditeljskim ponašanjima. Ona su oblikovana specifičnim sociodemografskim uvjetima u

kojima živi obitelj (Gillies, 2009). Daniels-Leguizamon (2012) ističe da na kvalitetu sociodemografskih odrednica najviše ima utjecaj stupanj obrazovanja roditelja. Većim stupnjem obrazovanja moguće je postići veću zaradu, bolji posao, kao i veću osobnu dobrobit. Stoga se stupanj obrazovanja može dovesti u vezu s doživljajem životnog zadovoljstva što ima utjecaj i na nezadovoljstvo roditeljstvom. Višim obrazovanjem omogućava se veća vjerojatnost stjecanja životno važnih resursa, kao i materijalnih potrepština. Također, stupanj obrazovanja roditelja dovodi se u vezu i s razumijevanjem odgoja i potreba djece. Nadalje, Gerris i suradnici (1997) navode da su roditelji s višim sociodemografskim obilježjima usredotočeniji na razvoj djetetove autonomije te više potiču dijete na promatranje vlastitih namjera i učenje samokontrole. Suprotno navedenom, roditelji koji imaju niža sociodemografska obilježja povezani su s nižom razinom roditeljske učinkovitosti. Razlog se može pronaći u tome što roditelji s nižim stupnjem obrazovanja češće doživljavaju gubitak kontrole i utjecaja na djetetov razvoj (Gerris i sur. 1997). Ako dječje osnovne potrebe nisu ispunjene ili ako često doživljavaju nezadovoljstvo, tada će više izražavati loše ponašanje. Takva djeca mogu predstavljati izazov roditeljima koji ne posjeduju dovoljno znanja i kompetencija o roditeljstvu. Prema istraživanjima viša razina obrazovanja se dovodi u vezu s karakteristikama roditeljstva, a naročito s roditeljskim uvjerenjima. Prema istraživanju Pećnika i suradnika (2011) stupanj obrazovanja roditelja pokazao se značajnim pokazateljem kod ispitivanja roditeljevih uvjerenja o odgojnim postupcima prema djeci. Naime, zaključeno je da roditelji višeg stupnja obrazovanja posjeduju značajno više pozitivnih uvjerenja sukladnih suvremenom shvaćanju pristupa odgoju djece.

Suprotno navodima iz teorije i istraživanjima, u ovom istraživanju se ispostavilo kako nema statistički značajne povezanosti između roditeljske učinkovitosti i nezadovoljstva roditeljstvom sa stupnjem završenog obrazovanja. Dok postoji neznatna, ali ipak statistički značajna povezanost između veličine mjesta stanovanja i roditeljske učinkovitosti.

ZAKLJUČAK

S obzirom na postavljene probleme i hipoteze istraživanja, doneseni su sljedeći zaključci:

Prvi problem ovog istraživanja bio je ispitati postoji li povezanost roditeljskog osjećaja kompetentnosti s dječjim socioemocionalnim poteškoćama. Pokazalo se kako je veća roditeljska učinkovitost negativno povezana sa socioemocionalnim teškoćama djece. Dok je veće nezadovoljstvo roditeljstvom pozitivno povezano sa socioemocionalnim teškoćama djece. Iz navedenoga je moguće zaključiti da su hipoteze 1.1. i 1.2. potvrđene.

Drugi problem ovog istraživanja bio je ispitati povezanost roditeljskog osjećaja kompetentnosti s prosocijalnim ponašanjem kod djece. Pokazalo se da je veća roditeljska učinkovitost pozitivno povezana s prosocijalnim ponašanjem kod djece. Dok je veće nezadovoljstvo roditeljstvom negativno povezano s prosocijalnim ponašanjem kod djece. To nas navodi na razmišljanje da su hipoteze 2.1. i 2.2. potvrđene.

Treći problem ovog istraživanja bio je ispitati povezanost roditeljskog osjećaja kompetentnosti sa sociodemografskim karakteristikama roditelja. Pokazalo se da ne postoji statistički značajna povezanost između stupnja završenog obrazovanja i varijabla roditeljska učinkovitost, kao i nezadovoljstvo roditeljstvom. Također, ne postoji statistički značajna povezanost i između veličine mjesta stanovanja i nezadovoljstva roditeljstvom. Jedino je utvrđena statistički značajna negativna povezanost između varijable veličina mjesta stanovanja i roditeljske učinkovitosti. Time se smatra da je je hipoteza 3.1. potvrđena, dok je hipoteza 3.2. djelomično potvrđena.

LITERATURA

- Andrilović, V., Čudina-Obradović, M. (1994). *Osnove opće i razvojne psihologije*. Zagreb: Školska knjiga
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a Unifying Theory of Behavioral Change. *Psychological Review*, 84: 191-215.
- Bandura, A., & Adams, N. E. (1977). Analysis of self-efficacy theory of behavioral change. *Cognitive Therapy and Research*, 1(4), 287–310
- Baranowski, M.D., Schilmoeller, G.L. i Higgins, B.S. (1990). Parenting attitudes of adolescent and older mothers. *Adolescence*, 25(100), 781-790
- Bezinović P. (1993): Samopoštovanje i percepcija osobne kompetentnosti, Godišnjak Zavoda za psihologiju, 2, 2, 7-12
- Bornstein, M. (2015). Children's parents. *Handbook of Child Psychology and Developmental Science, Cognitive Processes*, (Hoboken, NY: John Wiley and Sons). 1–78.
- Bouillet, D., Uzelac, S. (2007). *Osnove socijalne pedagogije*. Zagreb: Školska knjiga
- Brajša-Žganec, A. (2003). *Dijete i obitelj*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Brajša-Žganec, A. i Slunjski, E. (2006). Socioemocionalni razvoj u predškolskoj dobi: Povezanost razumijevanja emocija i prosocijalnoga ponašanja. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena istraživanja*, 16, 477-496.
- Brusić, A. (1996). Roditeljske i odgajateljske procjene socioemocionalnog razvoja djece predškolske dobi. *Kriminologija & socijalna integracija*, 4 (2), 127-132.
- Campbell, S.B. (1995). Behavior problems in preschool children: A review of recent research, *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 36, 113-149.
- Cheetham, G., Chivers, G. (1996) Towards a holistic model of professional competence, *Journal of European Industrial Training*, vol.20, no.5, pp. 20-30
- Crnic, K.A., Gaze, C. i Hoffman, C. (2005). Cumulative Parenting Stress Across the Preschool Period: Relations to Maternal Parenting and Child Behaviour at Age 5. *Infant and Child Development*, 14, 117-132.

- Čudina-Obradović, M., Obradović, J. (2003). Potpora roditeljstvu: izazovi i mogućnosti. *Revija za socijalnu politiku*, 10, 1, 45-68.
- Čudina Obradović, M., Obradović, J. (2006). *Psihologija braka i obitelji*. Zagreb: Golden marketing - Tehnička knjiga.
- Delale, E. A. (2011). Povezanost doživljaja roditeljske kompetentnosti i emocionalne izražajnosti s intenzitetom roditeljskog stresa majki. *Psihologijske teme*, 20(2), 187-212.
- Đuranović, M., Opić, V. (2013). Mogućnosti prevencije rizičnih ponašanja djece predškolske dobi. *Magistra Iadertina*, 8(1), 101-111
- Gerris, J.R.M., Deković, M. i Janssens, J.M.A.M. (1997). The Relationship Between Social Class and Childrearing Behaviors: Parents' Perspective Taking and Value Orientations. *Journal of Marriage and the Family* 59, 834-847
- Gillies, V. (2009). Working Class Mothering: Exploring Strengths and Values. U: P. H. Krause i T. M. Dailey (ur.): *Handbook of Parenting: Styles, Stresses and Strategies*. Nova Science Publishers, Inc., 125-141.
- Jurčević Lozančić, A. (2011). Socijalne kompetencije i rani odgoj. U: D. Maleš (ur.): *Nove paradigme ranoga odgoja*. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu: Zavod za pedagogiju, 153-176.
- Jurčević Lozančić, A., & Kunert, A. (2015). Obrazovanje roditelja i roditeljska pedagoška kompetencija, teorijski i praktički izazovi. *Metodički obzori: časopis za odgojno-obrazovnu teoriju i praksu*, 10(22), 39-48.
- Katz, L. G. i McClellan, D. E. (2005). *Poticanje razvoja dječje socijalne kompetencije*. Zagreb: Educa
- Klarin, M. (2006). *Razvoj djece u socijalnom kontekstu: roditelji, vršnjaci, učitelji –kontekst razvoja djeteta*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Lebedina Manzoni, M. (2007). *Psihološke osnove poremećaja u ponašanju*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Ljubetić, M. (2007). *Biti kompetentan roditelj*. Zagreb: Mali profesor.
- Ljubetić, M. i Kostović-Vranješ, V. (2008). Pedagoška (ne)kompetencija učitelj/ica za učiteljsku ulogu. *Odgojne znanosti*, 10(1), 209 – 230.

- Ljubetić, M. (2012). *Nosi li dobre roditelje rođa?! Odgovorno roditeljstvo za kompetentno dijete*. Zagreb: Profil International.
- Ljubetić, M. (2014). *Od suradnje do partnerstva obitelji, odgojno - obrazovne ustanove i zajednice*. Zagreb: Element.
- Milanović, M., Stričević, I., Maleš, D., Sekulić-Majurec, A. (2000). Skrb za dijete i poticanje ranog razvoja djeteta u Republici Hrvatskoj. Zagreb: UNICEF-Ured za Hrvatsku, Targa.
- Mrnjavac, A. (2014). Utjecaj jednoroditeljske obitelji na emocionalne i ponašajne probleme djece predškolske dobi. *Školski vjesnik*, 63(3), 433-452.
- Oatley, K i Jenkins, J.M. (2003). *Razumijevanje emocija*. Naklada Slap: Jastrebarsko.
- Pećnik, N., Radočaj, T. i Tokić, A. (2011). Uvjerenja javnosti o ispravnim roditeljskim postupcima prema djeci najmlađe dobi. *Društvena istraživanja*, 3 (113), 625-646.
- Previšić, V. (2003). Obitelj kao odgojno-socijalna zajednica. U: Puljiz, V., Bouillet, D. (ur.), *Nacionalna obiteljska politika*. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, str. 191-204.
- Raboteg-Šarić, Z. (1995). *Psihologija altruizma*. Zagreb: Alinea.
- Rogers, H. i Matthews, J. (2004). The Parenting Sense of Competence Scale: Investigation of the Factor Structure, Reliability, and Validity for an Australian Sample. *Australian Psychologist*, 39(1), 88-96.
- Rudan V. Otvoreno i prikriveno u ponašanju i njegovim poremećajima. U Bašić J. i Janković J. Rizični i zaštitni čimbenici u razvoju poremećaja u ponašanju djece i mladeži. *Povjerenstvo Vlade Republike Hrvatske za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladeži i zaštitu djece s poremećajima u ponašanju*, Zagreb 2000.
- Sabatelli, R.M. i Waldron, R.J. (1995). Measurement Issues in the Assessment of the Experiences of Parenthood. *Journal of Marriage and the Family* 57, 969-980.
- Sanders, M.R. i Woolley, M.L. (2005). The relationship between maternal self-efficacy and parenting practices: Implications for parent training. *Health & Development*, 31(1), 65-73.

- Salonen, A., Kaunonen, M., Astedt-Kurki, P., Jarvenpaa, A., Isoaho, H., and Tarkka, M. (2010). Parenting satisfaction during the immediate postpartum period: factors contributing to mothers' and fathers' perceptions. *J. Clin. Nurs.* 19, 1716–1728.
- Secer, Z., Gülay Ogelman, H., Önder, A. i Berengel, S. (2012). Analysing Mothers' Selfefficacy Perception towards Parenting in Relation to Peer Relationships of 5-6 year-old Preschool Children. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 12(3), 2001-2008.
- Squires, J. (2003): The importance of early identification of Social and emotional difficulties in preschool children. Eugene: Center for Human development.
- Starč B., Čudina- Obradović M., Pleša A., Profaca B., Letica M. (2004). *Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi*. Zagreb. Naklada Marketing- Tehnička knjiga.
- Špelić, A., Zuliani, Đ. i Milošević, I. (2013). Prosocijalnost i empatija u kontekstu integracijskih razreda. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 49(1), str. 135-150.
- Vranjican, D., Prijatelj, K. i Kuculo, I. (2019). Čimbenici koji utječu na pozitivan socio emocionalni razvoj djece. *Napredak*, 160 (3-4), 319-338.
- Waldron-Hennessey, R. i Sabatelli, R.M. (1997). The Parental Comparison Level Index: Measure for Assessing Parental Rewards and Costs Relative to Expectations. *Journal of Marriage and the Family* 59, 824-833.
- Weissberg, R. P., Durlak, J. A., Domitrovich, C. E. i Gullotta, T. P. (2015). Social and emotional learning: Past, present, and future. U J. A. Durlak, C. E. Domitrovich, R. P. Weissberg i T. P. Gullotta (ur.), *Handbook of social and emotional learning: Research and practice*. New York, NY: Guilford.
- Živčić-Bečirević, I., Smojver-Ažić, S., Miščenić, G. (2003). Problemi u ponašanju predškolske djece prema procjeni roditelja i odgojitelja, *Psihologijske teme*, 12, 1, 63-76.

PRILOZI

Popis tablica

Tablica 1. *Prikaz deskriptivnih statističkih vrijednosti varijabli korištenih u istraživanju (N=260)*

Tablica 2. *Korelacije svih ispitanih varijabli*

Izjava o izvornosti diplomskog rada

Izjavljujem da je moj diplomski rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristio drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Bakota', is written above a horizontal line.

(vlastoručni potpis studenta)